

7. 3. 2012

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Protržení firemního závoje - odpovědnost společníků za protahování krizové situace a opožděné podání insolvenčního návrhu

Koncem minulého roku jsem upozornil na novou odpovědnost manažerů firem za opožděné podání insolvenčního návrhu.[1] Nyní bych rád doplnil, kdy se tato odpovědnost může týkat i společníků a akcionářů obchodních společností a členů družstev. Zaměřím se na společnosti s ručením omezeným, kterých se problém týká nejčastěji. Právě tyto společnosti s jedním nebo několika společníky mnohdy důsledně naplňují výrok amerického komika J. Adamse o tom, že bankrot je právní proces, ve kterém přemístíte vše co máte do kapes od kalhot a svůj kabát odevzdáte věřitelům. Čas potřebný k přemístění věci získávají majitelé společností mnohdy právě tím, že nutí manažery firem odkládat podání insolvenčního návrhu.

ŽIŽLAVSKÝ & PARTNEŘI
| advokátní kancelář | insolvenční správci |

Dále uvedené závěry platí nejen pro společnosti s ručením omezeným, ale také pro akciové společnosti a družstva v úpadku, pokud v nich jejich akcionáři či členové sami nebo ve skupině uplatňují rozhodující vliv.[2] Odpovědnost za opožděné podání insolvenčního návrhu se nemusí v dnešní době týkat jen společníků malé rodinné firmy. Může se týkat i velkých koncernů a bank, které uplatňují svůj vliv na dceřiné společnosti v České republice.

Povinnost podat insolvenční návrh po 1. lednu 2012

Připomínám, že dnem 1. ledna 2012 došlo k významné změně v insolvenčním právu. Manažerům dlužníka vznikla povinnost podat insolvenční návrh, zjistí-li, že tržní hodnota majetku společnosti je nižší než účetní hodnota všech závazků společnosti (splatných i nesplatných).[3] Dříve museli podat insolvenční návrh jen v případě platební neschopnosti. Nyní jej musejí podat i při předlužení společnosti. To je velmi aktuální v dnešní době globálního poklesu tržní ceny aktiv společností, kdy současně neklesá objem jejich pasiv (například pokles cen nemovitostí v segmentu developerů, ale i nedobytné úvěry či bezcenné finanční nástroje v Řecku v případě bank a dalších finančních institucí).

Platební neschopnost věřitelé *vidí*. Snadno zjistí, že jim dlužník neplatí. Mají stejnou možnost a tedy stejnou odpovědnost za řešení tohoto stavu jako management společnosti dlužníka. Předlužení věřitelé *nevidí*. Většinou neznají celkovou ekonomickou kondici dlužníka. Předlužení musí řešit *dlužník* podáním vlastního insolvenčního návrhu.

Zákon od 1. ledna 2012 stíhá opožděné podání insolvenčního návrhu v případě předlužení tvrdou

osobní odpovědností jednatelů, členů představenstva a dalších manažerů dlužníka, kteří znají ekonomický stav firmy.[4] Ekonomickou situaci firmy ale znají i společníci a akcionáři obchodních společností a členové družstev. Schvalují účetní závěrku a mají přístup k podkladům a informacím, z nichž zjistí předlužení korporace. Také oni nesou osobní odpovědnost, pokud svým vlivem přispějí k insolvenční společnosti anebo maří včasné podání insolvenčního návrhu.

Protržení firemního závoje (piercing the corporate veil)

Společnosti s ručením omezeným[5] vytváří štít, který chrání společníky před jejich osobní odpovědností za dluhy korporace. Proto jsou stejně jako akciové společnosti využívány velmi často na rozdíl od společností s neomezeným ručením (veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti). Vytváří totiž samostatnou entitu, která zásadně *vylučuje* odpovědnost svých společníků. Ochrana společníků ale není absolutní.

Všechny významné právní řády reagují na situaci, kdy společník využije svého vlivu ve společnosti a přispěje k její insolvenční nebo sníží šanci věřitelů na uspokojení jejich pohledávek. Anglická judikatura řeší ochranu věřitelů kombinací odpovědnosti orgánů společnosti a tzv. stínových manažerů. To jsou společníci, kteří se „obují do bot“ manažerů a fakticky řídí kroky korporace, aniž by byli formálně členy jejího statutárního orgánu. Anglické právo zná speciální skutkovou podstatu spočívající v *protahování krizové situace*. Statutární orgán odpovídá za škodu, kterou způsobí tím, že dopustí snížení vyhlídek věřitelů na uspokojení jejich pohledávek. Tato odpovědnost dopadá i na společníka, který řídí společnost neformálně. Hovoří se o *protržení firemního závoje*, které představuje výjimku z principu majetkové samostatnosti korporace. Německo vytvořilo samostatný koncept odpovědnosti společníka za zničení společnosti. Vyžaduje po společníkovi ohled na zájmy společnosti. Ten chybí, pokud se společnost stane insolventní z důvodu zasahování společníka do jejího majetku tak, že není schopna dostát svým závazkům. Společník musí v takovém případě nahradit škodu, vyrovnávající trvalé poškození společnosti. Německé soudy přešly postupně od konceptu vnější odpovědnosti, kdy nároky uplatňují přímo věřitelé, ke konceptu vnitřní odpovědnosti, kdy má aktivní legitimaci insolvenční správce. Inspirovaly se přitom původní francouzskou a současnou italskou a španělskou úpravou žaloby na doplnění pasiv.[6]

Odpovědnost stínových manažerů

České právo nezná pojem stínový manažer. Používá termín ovládající osoba, který má podobný obsah. Civilní odpovědnost ovládajících osob plyne z ustanovení obchodního zákoníku o koncernovém právu a podnikatelských uskupeních. Jde o normy, inspirované německou a francouzskou právní úpravou, které byly začleněny do našeho obchodního zákoníku s účinností od 1. ledna 2001.

Ovládající osoba vykonává fakticky nebo právně, přímo nebo nepřímo rozhodující vliv na řízení nebo provozování podniku jiné osoby („své“ společnosti). *Nevyvratitelná* právní domněnka stanoví, že ovládající osobou je vždy většinový společník, osoba, která disponuje většinou hlasovacích práv na základě dohody s jiným společníkem a osoba, která může prosadit jmenování nebo volbu statutárního orgánu nebo dozorčího orgánu právnické osoby. Tato domněnka nepřipouští důkaz opaku. Na ni navazuje další, tentokrát *vyvratitelná* domněnka, která rozšiřuje okruh ovládajících osob o ty, kdo mají alespoň 40 % hlasovacích práv ve společnosti. Druhá domněnka *neplatí*, pokud je prokázáno, že jiná osoba disponuje stejným nebo vyšším množstvím hlasovacích práv.[7]

Ovládající osoba může uzavřít s ovládanou osobou ovládací smlouvu. V takovém případě má její odpovědnost smluvní základ. Když nedojde k uzavření ovládací smlouvy, plyne její odpovědnost přímo ze zákona (faktické ovládnutí).

Řídíš, řídím nebo řídíme?

Pokud ovládající osoba uzavře s ovládanou osobou ovládací smlouvu, osoby, které udělují pokyny řízené osobě, musí postupovat s *péčí řádného hospodáře*.^[8] Vznikne-li řízené osobě zákonná povinnost podat insolvenční návrh, řídicí osoba nesmí protahovat krizovou situaci, oddalovat podání insolvenčního návrhu ani činit opatření k vyvádění majetku společnosti. Pokud k tomu dává pokyny, porušuje povinnost postupovat s péčí řádného hospodáře a je povinna nahradit škodu, která z toho vznikne řízené osobě.

Je-li řídicích osob více, odpovídají za škodu společně a nerozdílně. Pokud je sporné, zda tyto osoby postupovaly s péčí řádného hospodáře, *nesou důkazní břemeno*. Žalobce nemusí prokazovat, že společník *nejednal* s péčí řádného hospodáře. Naopak, společník musí prokazovat, že *jednal* s péčí řádného hospodáře. Jeho pozice nebude jednoduchá, bude-li zjištěn úpadek společnosti k dřívějšímu datu, než byl podán insolvenční návrh. Soud nerozhoduje podle skutečnosti, ale podle prokázaného stavu. Vznikne-li stav důkazní nouze, dopadá na společníka a ten musí nahradit škodu.

Pokud řídí společnost fyzická osoba, která jedná sama za sebe, odpovídá za škodu sama. Je-li řídicí osobou právnická osoba, odpovídá za škodu ta fyzická osoba, která za ni jedná. Právnická osoba souběžně ručí za splnění závazku k náhradě škody.^[9] Jde o *vnitřní* odpovědnost. Plnění může požadovat přímo *řízená společnost*, nikoli její věřitelé. Řízená společnost je také aktivně legitimována k podání žaloby, pokud závazek není splněn dobrovolně. Kromě toho může podat žalobu též každý další společník řízené osoby.^[10]

V případě insolvenčního řízení může uplatnit nárok na náhradu škody *insolvenční správce*, pokud je osobou s dispozičním oprávněním.^[11] Ten pak rozdělí vymožené plnění věřitelům podle pravidel insolvenčního práva. Věřitelé mají přednost před společníky řízené osoby. Společníci stojí až na konci „fronty“ na majetek dlužníka.^[12] Žaloba dalšího společníka může být úspěšná jen tehdy, je-li dostatek prostředků na uspokojení všech (externích) věřitelů. Jinak by společníci předbíhali věřitele v pomyslné frontě na aktiva společnosti.

Pro úplnost je třeba dodat, že obchodní zákoník upravuje také *vnější* odpovědnost ovládajících osob, které odpovídá přímý nárok *věřitelů* na náhradu škody vůči společníkovi nebo jiné ovládající osobě. Tento nárok upravuje zákon výslovně pro případ, že věřitel nemůže být uspokojen z majetku společnosti. Řídicí osoba zde ručí za závazek k náhradě škody.^[13]

Pokud ovládající osoba neuzavře s ovládanou osobou ovládací smlouvu, vzniká faktické ovládání přímo ze zákona. Společník jako řídicí osoba nesmí využít svého vlivu k tomu, aby prosadil přijetí takového opatření nebo uzavření takové smlouvy, z nichž může ovládané osobě vzniknout majetková újma. Jinak vzniká jeho *vnitřní* odpovědnost vůči řízené společnosti, které je povinen nahradit vzniklou škodu.^[14] Osoby, které jsou členy statutárního orgánu ovládající osoby ručí za splnění tohoto závazku k náhradě škody.^[15] V případě, kdy společník protahuje krizovou situaci společnosti v úpadku, odpovídá za opožděné podání insolvenčního návrhu insolvenčnímu správci. Ten má zájem doplnit majetkovou podstatu řízené společnosti, aby mohl uspokojit věřitele alespoň poměrně, v co nejvyšším rozsahu.

Vnitřní nebo vnější odpovědnost?

Soudní praxe bude muset ještě vyřešit otázku, jaký je poměr vnitřní a vnější odpovědnosti společníků a dalších ovládajících osob. Zejména jde o to, zda je možné uplatňovat vnější odpovědnost i tehdy, pokud se již nachází řízená společnost v úpadku. Vnější odpovědností se rozumí stav, kdy nároky uplatňují přímo *věřitelé* a vnitřní odpovědností situace, kdy má aktivní legitimaci *insolvenční správce*.

Jde o to, zda má insolvenční správce získat plnění do majetkové podstaty dlužníka a pak je rozdělit mezi věřitele podle pravidel insolvenčního práva nebo zda se má uspokojovat separátně každý věřitel, resp. zda je možný souběh žalob věřitelů a insolvenčního správce. Za použití *logického* výkladu se kloním k názoru, že insolvenční zákon má jako speciální předpis (*lex specialis*) přednost před obecnou úpravou obchodního zákoníku (*lex generalis*). Sama podstata insolvenčního práva spočívá v řešení souběhu pohledávek více věřitelů a jejich uspokojování *podle přesných pravidel*. Je-li dlužník v úpadku, zásadně není možné plnění jen některým věřitelům nebo částečné uspokojování pohledávek věřitelů *jinak, než podle pravidel insolvenčního práva*. Z toho plyne aktivní legitimace insolvenčního správce, nikoli věřitelů.[16]

Odpovědnost vlivných osob

Opožděné podání insolvenční návrhu *výrazně zhoršuje šance věřitelů na uspokojení jejich pohledávek*. Od 1. ledna 2012 je proto zavedena *bezvýjimečná* povinnost korporátních dlužníků podat insolvenční návrh, je-li firma v úpadku. Po tomto dni platí pravidlo „Neplatí-li firma, platí manažer“. Manažer musí nahradit škodu ve výši rozdílu mezi zjištěnou výší pohledávky a částkou, kterou věřitel obdrží z majetku společnosti. Pokud způsobí protahování krizové situace společník nebo jiná osoba, která řídí chod společnosti, odpovídají tyto osoby za škodu společně a nerozdílně.

Jak široce může být vykládáno řízení firmy dokládá insolvenční řízení společnosti Oděvní podnik, a.s. se sídlem v Prostějově. Zde soudy dovodily, že řídicí osobou je financující banka. Případ dospěl až k Ústavnímu soudu, který korigoval rozhodnutí obecných soudů, avšak zatím se jednoznačně *nevyjádřil* k tomu, zda a za jakých podmínek může banka tvořit koncern s úvěrovanou společností.[17] Faktem je, že financující banka zpravidla *má* přehled o ekonomické situaci společnosti, kterou úvěruje. Otázkou je, zda může odpovídat za škodu, když po 1. lednu 2012 například doporučí mimosoudní restrukturalizaci předlužené společnosti a určí pro ni poradce. Zákon zná v každém případě také odpovědnost jiných osob nežli jen společníků obchodních společností nebo dalších osob s formálním vztahem ke společnosti, pokud tyto osoby uplatňují podstatný vliv na chování společnosti.[18]

Osoby, které mají vliv na protahování krizové situace a oddalují podání insolvenčního návrhu, nesou nejen civilní odpovědnost z titulu náhrady škody a ručení, ale i trestněprávní odpovědnost. Jde o jejich odpovědnost spolu s manažery dlužníka ve formě spolupachatelství, organizátorství, návodu či pomoci.[19]

JUDr. Michal Žižlavský,

autor je advokátem v Praze, členem představenstva ČAK a insolvenčním správcem se zvláštním povolením

[Žižlavský a partneři, advokátní kancelář](#)

-
- [1] Epravo a Bulletin advokacie 11/2011, s. 36 an (Odpovědnost manažerů za opožděné podání insolvenčního návrhu po 1. lednu 2012 >>> [zde](#)).
- [2] Společníci veřejné obchodní společnosti (§ 76 odst. 1 obchodního zákoníku) a komplementáři komanditní společnosti (§ 93 odst. 1 obchodního zákoníku) ručí za závazky svých společnosti přímo ze zákona a proto na ně výslovně neodkazují.
- [3] § 98 odst. 1 insolvenčního zákona ve znění platném od 1.1.2012 ve vazbě na § 3 odst. 3 insolvenčního zákona
- [4] Podrobněji viz Bulletin advokacie 11/2011, s. 36 an
- [5] Dále jen „korporace“ nebo společnost
- [6] Prof. JUDr. Stanislava Černá, CSc.: Další změna koncepce německých soudů v ochraně věřitelů v insolventní společnosti? Právní rozhledy 2/2009, s. 54 a násl.
- [7] Podrobněji viz § 66a odst. 2 až 6 obchodního zákoníku.
- [8] § 190b odst. 3 věta první obchodního zákoníku
- [9] Viz § 190b odst. 3 obchodního zákoníku
- [10] Viz 190b odst. 4 obchodního zákoníku; „dalším“ společníkem se míní jiný společník než ten, který se sám dopustil škodlivého jednání („škůdce“ je legitimován pasivně, nikoli aktivně)
- [11] § 229 a § 249 insolvenčního zákona
- [12] Tento přírůbek používá a dále rozvádí RICHTER, T. v publikaci Insolvenční právo. 1. vydání. Praha: ASPI, Wolters Kluwer, 2008, s. 73
- [13] Viz § 190b odst. 5 obchodního zákoníku
- [14] § 66a odst. 8 a 14 obchodního zákoníku
- [15] § 66a odst. 15 obchodního zákoníku
- [16] S ohledem na formulaci obchodního zákoníku ale není vyloučen ani opačný (slovní) výklad, sice že vnější odpovědnost ovládajících osob se týká právě situace předlužení řízené společnosti - viz formulace § 190b odst. 5 obchodního zákoníku, zejména slova: „pokud nárok věřitele nemůže být uspokojen z majetku řízené osoby“.
- [17] NÁLEZ Ústavního soudu České republiky sp.zn. IV. ÚS 1834/10 ze dne 22. listopadu 2010
- [18] § 66 odst. 6 obchodního zákoníku
- [19] §§ 23 a 24 nového trestního zákoníku; trestné činy, které přicházejí v úvahu, zmiňuji v článku Odpovědnost manažerů za opožděné podání insolvenčního návrhu po 1. lednu 2012, Bulletin advokacie 11/2011, s. 39 (pasáž Trestní odpovědnost).

Další články:

- [Zákon Lugového: jak Rusko přepisuje pravidla mezinárodních arbitráží](#)
- [Novelizace nařízení EU o odlesňování \(EUDR\)](#)
- [Prekluze důvodu neplatnosti VH](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)

- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 31. - létající pořizovatel ve světle nového stavebního zákona](#)
- [SCHEJBAL& PARTNERS stáli u získání jedné z prvních licencí dle MiCA v ČR](#)
- [Proč dnes více než polovina M&A transakcí ve střední Evropě nekončí podpisem](#)
- [Přehnaná, nebo důvodná prevence? Zajištění a utvrzení závazků v praxi](#)
- [Návrh nového zákona o digitální ekonomice](#)